

СЕМАНТИЧЕН ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА В ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Диана Вескова Петкова

SEMANTIC APPROACH IN MUSICAL EDUCATION IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS

Diana Veskova Petkova

Abstract. Implementation of the semantic approach in musical pedagogy corresponds to a number of searches in art- cognitive activity. This gives a key to meaningful analysis of art work and includes the achievements of different scientific disciplines. In the current report the basic components of the semantic analysis are discussed and hierarchical structures of its implementation in the educational process.

The capabilities of the specialized musical software and Hevner's Clock are analyzed as a pedagogical technology, supporting the semantic analysis.

Keywords: semantic; music education; specialized musical software; K. Hevner's Clock

Семантика на музиката е сравнително нова област в музикознанието. Тя изследва смисловата страна на научнообоснованите и интеркултурни комуникационни процеси в музикалното изкуство. Музиката като естетическа и художествено смислова единица е носител на кодове, които трансформират културните стойности във време-пространството и поставят нова парадигма в настоящето.

Музикалното съдържание е емоционален и асоциативен израз на височинна, пространствена и времева организация на звуковата синергия. Възприемането на културните единици като индивидуален изказ, провокиран от обществено-социалните процеси, проектиран в различна естетическа, историческа и художествена среда е важен етап от формирането на музикална култура на учениците.

Теоретични постановки

Семантичният подход може да се определи като културно-компетентностен подход, структуриращ се чрез образователни и творчески дейности, свързани със задълбочено и всестранно опознаване

на музикалното произведение и неговото функциониране в различните културни среди. Основен проблем на музикалното обучение е когнитивната активност при възприемането на музикално произведение. Много често учениците не „чуват“ и не разбират музикалния пример. Този дисонанс в музикално-познавателната дейност се основава на липса на основни понятийни и музикално - синтактични знания, хаотично формиране на музикалните способности, но най-вече на липса на емоционална отзивчивост и социално-обществен интерес към културното музикално наследство.

Цел на приложението на семантичен подход в обучението по музика е осъзнаване значението и смисъла на музикалния текст, вътретекстовата нееднородност на културни единици, образуващи нови смислови проекции. Формирането на асоциативна музикална памет и емоционален отклик чрез преживяване на културните ситуации в звуковото пространство е приоритет на педагогическото взаимодействие. Инструмент на семантичния подход е семантичният анализ. Семантичният анализ е най-резултативния метод за дешифриране на смисловите структури. По своята същност той е система от компоненти, които се подреждат съобразно целите за разкодиране и функциониране на интонационната лексика и съставящите я семантични фигури.

Вячеслав Медушевски (Medushevsky, 1993) смята, че хронологията на семантичния анализ трябва да се базира на следните стъпки:

1. Анализ на интонационната форма като единна и единствена форма в музиката.

2. Анализ на художествения смисъл на интонационната форма - историческа дълбочина на интонационното съдържание, обединеност на различните културни пластове и емоционално-естетическото значение от индивидуално до необозримо преживяване.

3. Съдържателен план на интонационната форма въз основа на композиционно-фабулната организация.

4. Изследване на корелацията: интонационна форма - невропсихологични процеси.

5. Определяне значението на музикалното произведение в исторически план.

Музикалният слух според него се формира от два компонента: перцептивен и интонационен. Като под интонационен той разбира – разпознаване на смисловото и емоционално съдържание на музикалното

произведение. Людмила Николаевна Шаймухаметова предлага един различен поглед към музикалната семантика. Тя също се основава на художественото възприятие на произведението, но счита, че за да се определи значението в музиката вниманието трябва да се насочи към музикалната тема. Особеностите на темата позволяват да се анализират историческите и културни фактори. Шаймухаметова стига до заключението, че в музиката функционират лексикални структури, които тя нарича „мигриращи интонационни формули“ (Shaymukhametova, 1999, p.16).

Борис Йоффа определя три етапа на семантичен анализ: формален, онтологичен и семантичен. **Формалният етап** той характеризира като диференцирано възприемане на фундаментални музикални параметри, което създава предпоставки за асоциативна оценка и анализ на силно изразените закономерности в звуковия образец. **Онтологичният** е етап на разбиране на музикалната форма, структурата на произведението, което от своя страна е носител на определен модел от естетическа епоха. Така се осъществява преходът към третия най-важен етап от семантичния анализ: от семантика на структурата към семантика на съдържанието (Yoffa, 2012).

Цитираните по-горе автори показват, че за художественото възприемане освен сетивно е необходимо емоционално-интелектуално отражение на звуковата материя, което води до усвояване на прийоми в интонационния изказ на епоха, творец и националност. Въз основа на категоризацията на Б. Йоффа могат се определят три основни компонента в хронологията на семантичен анализ в обучението по музика:

➤ **формален компонент** – свързан с формиране на музикалните способности и определяне значението на музикално-изразните средства за интерпретирането на музикалното произведение;

➤ **системно-структурен** (онтологичен) основаващ се на формата и начина на организиране на звуковата материя в пространството и времето;

➤ **съдържателно-смыслов** (семантичен анализ) – свързан със смисловата страна, резултат от специфичния изказ активиращ емоционално-интелектуалните и асоциативни психологични структури на общественото съзнание.

Всеки от компонентите може да е с различна времева проява. В резултат на това се оформят шест структурни варианта, които се

прилагат съобразно нивото на музикална образованост, възрастови особености и целеполагащи педагогически технологии (Фиг. №1). За цялостното художествено възприятие и осъзнаване смисъла на музикалната творба в обучителния процес е важно да са включени и трите компонента, а йерархичната структура се определя от образователни цели в конкретната педагогическа ситуация. Например за деца в предучилищна възраст са приложими трета и четвърта структура. В тази възрастова група познавателната дейност се основава върху асоциации и придобит социален опит. За ученици, пети-шести клас, структурният спектър се разширява като се прилагат първа и пета структура, а в седми клас се добавят втора и шеста структура.

<u>Първа структура</u>	<u>Втора структура</u>	<u>Трета структура</u>
I. Формален	I. Системно-структурен	I. Съдържателно-смислов
II. Системно-структурен	II. Формален	II. Формален
III. Съдържателно-смислов	III. Съдържателно-смислов	III. Системно-структурен
<u>Четвърта структура</u>	<u>Пета структура</u>	<u>Шеста структура</u>
I. Съдържателно-смислов	I. Формален	I. Системно-структурен
II. Системно-структурен	II. Съдържателно-смислов	II. Съдържателно-смислов
III. Формален	III. Системно-структурен	III. Формален

Фиг. 1 Йерархия на основните компоненти на семантичния анализ

Всеки един от компонентите трябва да бъде съотнесен към факторите на семантичен анализ: **културни, исторически, индивидуално-асоциативни, когнитивни и емоционални**. Обектът на педагогическо взаимодействие, в случая музикалното произведение се поставя в интегративни зависимости, резултат от съществуването му във времепространството. Следвайки избраната йерархична структура на компонентите на семантичния анализ се откриват взаимодопълващи се пластове от културната среда в един исторически период и преносът на функцията на културните закономерности в нова социално-историческа епоха. Особено важно е при приложение на семантичен подход в обучението по музика да се реализират следни етапи на методическа подготовка на образователната дейност:

1. Културно-исторически анализ на музикалното произведение.
2. Адаптиране на смисловите единици към конкретно възрастово ниво.
3. Определяне на емоционално-асоциативни стимули с цел преобразуване на интонационно-време – пространствена звукова

структура в нова смислова единица.

4. Структурен и формален анализ.

Педагогически технологии в семантичния подход

Формалният компонент на семантичния анализ е свързан с теория на музиката и знания за водещите принципи на музикалния синтаксис. Умението да се чете нотен текст и изпълнява музикално произведение е основа за системна творческа дейност. Такава практика е характерна за специализираните учебни заведения, но в средното общообразователно училище няма установени стандарти в тази насока. Като компенсаторен продукт на теоретическа и практическа музикална подготовка може да се използва специализираният музикален софтуер. Комплексността на музикалните компютърни програми се изразява в многообразните възможности за приложението им като инструмент за:

- оптимизиране на обучителния процес;
- реализиране на творчески процес на аранжиране, композиране и обработка на музика;
- формиране на интерактивна дигитална образователна среда.

В Изображение №1 е представен нотен запис, в средата на нотиращ софтуер – MuseScore на Рондо из сюита „Абделазер“ на Хенри Пърсел.

The image shows a screenshot of the MuseScore software interface. The main window displays a musical score for 'Rondeau from the Suite "Abdelazer"' by Henry Purcell. The score is written in G major and 3/4 time. The interface includes a playback control bar at the bottom with a progress indicator at 00:02:58 and a volume icon. The right side of the interface shows a slide indicator for 'Slide: 8 of 20' and the word 'Културнс' (Cultural) in Cyrillic script.

Изобр.1 Нотиращ музикален софтуер - MuseScore

Заложените функционални алгоритми в програмата, позволяват прослушване в реално време и проследяване на формообразуващи принципи. Изследват се възможности за промяна на елементите на

музикалната изразност (темпо, тембър, динамика) и въздействието им върху системно – структурния компонент. Осъзнава се ролята на формалния компонент за художествената интерпретация на музикалното произведение.

Образователна технология на семантичния анализ е създаденият от Кейт Хевнер часовник (Hevner, 1937). Смята се, че това е едно от първите изследвания в областта на значението на музиката, базирано на художественото възприятие на музикалната мисъл. Хевнер създава контролен лист, който се състои от група прилагателни, определящи емоционалната изразност на определено музикално произведение. Въз основа на тази теория се правят различни експерименти, с цел да се докаже особеността на музикалния изказ и факта, че независимо от абстрактността на означаваните събития, той е носител на конкретно значение. Хевнеровият лист съдържа осем групи от думи (общо 67), които описват различни емоционални настроения. В рамките на една група прилагателните са почти идентични и синонимни. Кръгът на Хевнер наподобява часовник, напр. втора група смислово е най-близка до първа и трета, 5 до 4 и 6 и т.н. През 1952 г. в Станфордския университет е направено изследване върху 200 студенти от специалност психология за приложимостта на Хевнеровия лист. След завършването на този експеримент се установява, че се налага прегрупиране на настроенията и след много сериозна статистическа обработка листът на Хевнер добива следния вид:

A		B		C		D		E	
bright.....	6	fanciful.....	5	delicate.....	5	dreamy.....	3	longing.....	3
cheerful.....	6	light.....	5	graceful.....	5	leisurely.....	4	plaintive.....	3
gay.....	6	quaint.....	5	lyrical.....	4	sentimental... 3	pleading.....	3	
happy.....	6	whimsical... 5			serene.....	4	yearning.....	3	
joyous.....	6				soothing.....	4			
merry.....	6				tender.....	3			
playful.....	5				tranquil.....	4			
sprightly.....	5				quiet.....	4			
F		G		H		I			
dark.....	2	sacred.....	1	dramatic.....	7	agitated.....	7		
depressing... 2	spiritual.....	1	emphatic.....	8	exalting.....	8			
doleful.....	2		majestic.....	8	exciting.....	7			
gloomy.....	2		triumphant... 7	exhilarated... 7					
melancholic... 2				impetuous... 7					
mournful.....	2			vigorous.....	8				
sad.....	2								
serious.....	1								
sober.....	1								
solemn.....	1								
tragic.....	2								

Схема 1. Лист на Хевнер

Интересът към разработените от Кейт Хевнер „групи с настроения“ провокира изследвания в Университета на гр. Грац. Първото изследване, описано от *Marlies Bodinger, Erica Bisesi, u Richard Parncutt* (Bisesi, Eckl, & Parncutt, 2013), се базира на определените от Хевнер групи, но тяхна цел е да се изследва корелацията между музика, структура и асоциации, а във второто се разглеждат иманентността на емоциите в музикалната партитура. Освен слушането и определянето на различните настроения в експеримента се правят и интервюта, чрез които се отчита ролята на музиката в живота на всеки от 28 участници. От 35 предложени произведения за пиано вниманието се фокусира върху осем, които лесно се обвързват с Хевнеровия часовник. Към всяко от произведенията се избират по пет прилагателни и резултатът е следният:

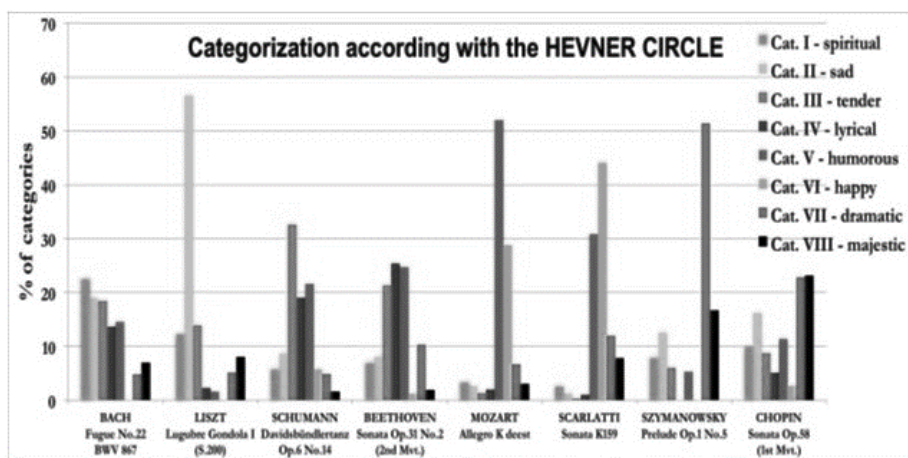


Схема 2. Корелация между музика, структура и асоциации по Хевнер

В контекста на разработената от Хевнер технология бе проведено изследване при 127 ученици от осми клас на Хуманитарна гимназия „Св.св. Кирил и Методий“ – гр. Пловдив. Музикалният материал бе подбран съобразно учебната програма, но следвайки заложените в семантичния подход принципи на съдържателен анализ. Целенасочено се избра произведение, което има устойчиво литературно съдържание. **Dies irae** (Ден на страшен съд) е с непроменен текст до наши дни. Създадено е от Тома Челански през XIII век и е навлязло като стандартна част на Реквиема (траурна католическа меса с латински текст за хор, солисти и оркестър). Четирите примера на *Dies irae* са подбрани така, че да представят различни епохи и ярък композиторски стил. На учениците е предложена карта с изброени 24 прилагателни, в която трябва да

отбележат само по едно прилагателно за всеки пример, записвайки с цифра, по реда на прозвучаване:

Таблица № 1

Лист на Хевнер

прилагателно	№	прилагателно	№	прилагателно	№	прилагателно	№
<i>жалостливо</i>		<i>лирично</i>		<i>фантастично</i>		<i>енергично</i>	
<i>жизнерадостно</i>		<i>тревожно</i>		<i>деликатно</i>		<i>буйно</i>	
<i>драматично</i>		<i>величествено</i>		<i>мечтателно</i>		<i>печално</i>	
<i>сакрално</i>		<i>депресиращо</i>		<i>нежно</i>		<i>триумфално</i>	
<i>тъжно</i>		<i>меланхолично</i>		<i>гневно</i>		<i>войнствено</i>	
<i>спокойно</i>		<i>трагично</i>		<i>сериозно</i>		<i>съпричастно</i>	

Резултатите от проведения експеримент, представени в таблица № 2 показват точно определяне на водещо емоционално и асоциативно въздействие на музикалното произведение:

Таблица № 2

Резултати от попълване листта на Хевнер

Грегориански хорал XIII в		Реквием –Моцарт 1791		Реквием – Верди 1874		Реквием – Дженкис 2005	
спокойно	67%	трагично	53%	тревожно	59%	гневно	47%
тайнствено	22%	величествено	27%	напрегнато	19%	драматично	30%
лирично	5%	драматично	12%	сериозно	11%	войнствено	15%
други	6%	други	8%	други	11%	други	8%

Доказва се реалната обусловеност на формалните структури на художествените произведения от социалното и културно-историческо развитие на епохата, творческият подход и мироглед на твореца. Всеки исторически период моделира собствена цялостна музикално-художествена система и обособява звукови структури, които са носители на конкретно съдържание и могат да се представят в реално емоционално състояние. Това изследване е доказателство, че в структурата на музикалното произведение са интегрирани определени форми на комуникация така, че да се пренесе коткретно съдържание и смисъл. Характерът и настроението в музиката са отражение на психологическото състояние на твореца. Далхауз в своята „Музикална естетика“ коментира музиката като изкуство, което влияе чрез енергия - във времето (Dalahauz, 2004 г). Той смята, че системата от звуци формира своеобразна психологическа среда, която се натрупва в музикалната структура, благодарение на музикално – изразните средства и която се оказва носител не само на творческата воля на

композитора, а преминава извън музикално-психологическата нагласа в областта на нерационалното и необяснимо личностно преживяване на музикалното събитие.

Заклучение

Семантичният подход в обучението по музика разширява диапазона на приложение на музикално познавателна дейност в образователния процес. Интегрирането му в традиционната система на музикалното образование променя дизайна на обучителната среда като трансформира естетически пространства в образователни. Чрез семантичния анализ се активира когнитивната дейност и се формират умения за анализ и оценка на значението на музикалната материя като носител на културна, историческа и обществено-социална информация. Максимално се обхваща информационно - съдържателната страна, заложен в художествения образец, което предполага преход от количествено натрупване към качествено усвояване на знания чрез активно преживяване. В семантичния анализ може да се прилага широк спектър от педагогически технологии, което създава комфортна образователна среда в дигиталното и реалното пространство. Чрез приложението на дигитални и виртуални образователни инструменти диференцирано се възприемат фундаментални музикални параметри, което създава предпоставки за асоциативна оценка и анализ на силно изразените закономерности в звуковия образец. Семантичният подход в обучението по музика създава условия за формиране на културни компетентности въз основа на интергративни прийоми, пренастройва съзнанието на съвременния ученик от фрагментарно възприятие към цялостно проектиране на културния образец като отражение на закономерности в интеркултурните комуникации на обществения живот.

ЛИТЕРАТУРА

- Далхауз, К. (2004). *Музикална естетика*. Пигмалион, Пловдив.
- Медушевский, В. В. (1993). *Интонационная форма музыки*. изд.Композитор.
- Петкова, Д. (2016). Семантика на музиката. *Докторантска Академия*, бр.2, 55. София: Изд. Веда Словена.
- Шаймухаметова, Л. Н. (1999). *Мигрирующая интонационная формула и семантический контекст музыкальной темы*. Москва, ISBN: 5-13-000027-7
- Bisesi, E., Eckl, F., & Parncutt, R. (2013). What Emotions and Free Associations Characterize Different Musical Styles?. In *The 3rd International Conference on Music & Emotion*, Jyväskylä, Finland, June 11-15, 2013. University of

Jyväskylä, Department of Music.

Hevner, K. (1937). The aesthetic experience: a psychological description. *Psychological Review*, 44(3), 245.

<http://khanograf.ru/arte/> Борис_Йоффе (последно посетена 30.06.2020 г)

REFERENCES

Bisesi, E., Eckl, F., & Parncutt, R. (2013). What Emotions and Free Associations Characterize Different Musical Styles?. In *The 3rd International Conference on Music & Emotion*, Jyväskylä, Finland, June 11-15, 2013. University of Jyväskylä, Department of Music.

Dahlhaus, C. (1982). *Esthetics of music*. Cambridge University Press. Translated in Bulgarian and published by Pygmalion, 2004.

Hevner, K. (1937). The aesthetic experience: a psychological description. *Psychological Review*, 44(3), 245.

http://khanograf.ru/arte/%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81_%D0%99%D0%BE%D1%84%D1%84%D0%B5 (last visited 30.06.2020)

Medushevsky, V. V. (1993). *Intonation form of music. M.: Composer*. (translated from Russian: Медушевский, В. В. (1993). Интонационная форма музыки.)

Petkova, D. (2016). Semantics of Music, Graduate Academy Journal, 2 (55), Sofia: Veda Slovena, (Translated from Bulgarian)

Shaymukhametova, L. N. (1999). Migratory intonation formula and semantic context of musical theme. ISBN: 5-13-000027-7



Юбилейна научна конференция
с международно участие
25 години Тракийски университет
15 Май 2020 г.

Author Info:

Assist. Prof. **Diana Veskova Petkova, PhD**

Faculty of Education

Trakia University - Stara Zagora

e-mail: diana_veskova@yahoo.com